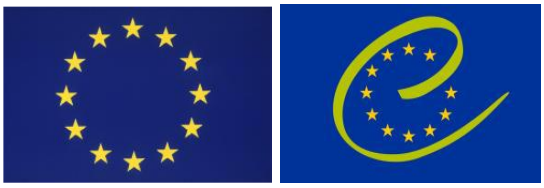
Biuletyn Europejski nr 9 (92)/2021*

Spis treści

Informacje 2

Nowe akty prawne Unii Europejskiej 7

Orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej 8

Podatki 8

Zabezpieczenie społeczne 10

Orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka 12

* Biuletyn opracowywany przez Wydział VII Prawa Europejskiego w Biurze Orzecznictwa NSA stanowi informację o wybranych aktach prawnych Unii Europejskiej i orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz aktach prawnych Rady Europy i orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, mogących mieć znaczenie dla orzecznictwa sądów administracyjnych; jest dostępny w bazie CBOIS oraz na stronie http://www.nsa.gov.pl/biuletyn-europejski.php.

Informacje

- 2 września 2021 r. Izba Cywilna Sądu Najwyższego w pełnym składzie, na kolejnym posiedzeniu niejawnym, nie wydała merytorycznego orzeczenia i nie podjęła uchwały w odpowiedzi na sześć pytań zadanych przez Pierwszą Prezes SN w tzw. sprawach frankowych. Zamiast tego podczas posiedzenia SN skierował do TSUE kolejne cztery pytania prejudycjalne o sposób powoływania sędziów: „1) czy Traktat o Unii Europejskiej (TUE) w związku z art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (KPP) należy interpretować w ten sposób, że nie jest sądem niezawisłym, bezstronnym, ustanowionym uprzednio na mocy ustawy i zapewniającym jednostkom skuteczną ochronę prawną w dziedzinach objętych prawem Unii Europejskiej, sąd ostatniej instancji państwa członkowskiego (Sąd Najwyższy), w którego kolegialnym składzie zasiadają osoby powołane do pełnienia urzędu sędziego z naruszeniem podstawowych reguł prawa Państwa Członkowskiego dotyczących powoływania sędziów Sądu Najwyższego, polegającym na: obwieszczeniu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wolnych stanowiskach sędziowskich w Sądzie Najwyższym bez uprzedniej kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów?; 2) czy jest zgodne z prawem UE pominięcie zasad transparentności i rzetelności, przez organ krajowy (Krajową Radę Sądownictwa), który - ze względu na okoliczności towarzyszące jego ukonstytuowaniu się w części sędziowskiej oraz sposób jego działania - nie spełnia wymagań konstytucyjnego organu stojącego na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziów?; 3) czy wręczenie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej aktów powołania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego mimo uprzedniego zaskarżenia uchwały Krajowej Rady Sądownictwa, jest zgodny z traktatami?; 4) czy TUE należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się stosowaniu przepisów prawa krajowego, takich jak ustawa o SN w zakresie, w jakim zakazuje pod rygorem sankcji dyscyplinarnej w postaci usunięcia z urzędu, ustalania lub oceny przez Sąd Najwyższy zgodności z prawem powołania sędziego?”.

- 2 września 2021 r. Komisja Europejska zakomunikowała wstrzymanie akceptacji dla polskiego Krajowego Planu Odbudowy i w konsekwencji wypłaty 57 mld euro z unijnego Funduszu Odbudowy m.in. z powodu na kwestionowanie przez polski rząd zasady pierwszeństwa prawa UE względem prawa krajowego. Rozmowy

Komisji z Polską na temat Krajowego Planu Odbudowy trwają.

Jednocześnie KE poinformowała, że wydała dotąd pozytywne oceny krajowych planów odbudowy 18 państw członkowskich. Są to: Austria, Belgia, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Francja, Niemcy, Grecja, Irlandia, Włochy, Hiszpania, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Portugalia, Słowenia i Słowacja. Jedynie Polsce Komisja nie wyznaczyła nawet przybliżonego terminu akceptacji Krajowego Planu Odbudowy.

Jednocześnie niektóre państwa członkowskie UE (Dania, Holandia, Szwecja i Austria) otwarcie popierają wstrzymanie wypłat środków dla Polski i wiązanie kwestii finansowych z przestrzeganiem praworządności. Z sondażu *Eurobarometr* przeprowadzonego przez Ipsos dla Parlamentu Europejskiego wynika, że 81% mieszkańców UE uważa, że pieniądze unijne powinny być wypłacane tylko państwom, które szanują demokrację i praworządność (44 proc. popiera ten pogląd zdecydowanie, a 37 proc. raczej tak). Przeciw jest 12 % respondentów.

Stanowisko Polski poparł natomiast premier Słowenii w czasie Forum Ekonomicznego w Karpaczu.

Rząd polski rozważa wniesienie wobec Komisji Europejskiej skargi na bezczynność w sprawie Krajowego Planu Odbudowy.

Komisja Europejska z kolei zatwierdziła, w dniu 27 września, mapę przyznawania pomocy regionalnej w Polsce na okres od 1 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2027 r. Umożliwia ona państwom członkowskim wspieranie najmniej uprzywilejowanych regionów europejskich w zmniejszaniu dystansu pod względem dobrobytu gospodarczego, dochodów i bezrobocia (tzw. pomoc państwa).

- 7 września 2021 r. Komisja Europejska zdecydowała o zwróceniu się do Trybunału Sprawiedliwości o nałożenie kar finansowych na Polskę za nieprzestrzeganie orzeczenia TSUE ws. środków tymczasowych z dnia 14 lipca br. (postanowienie w sprawie C-204/21 zobowiązujące Polskę do natychmiastowego zawieszenia stosowania przepisów krajowych odnoszących się do uprawnień Izby Dyscyplinarnej SN).

Komisja Europejska rozpoczęła jednocześnie kolejną procedurę naruszeniową w sprawie wyroku z dnia 15 lipca w sprawie C-791/19, w którym TSUE uwzględnił wszystkie zarzuty podniesione przez KE i zakwestionował

cały system odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów w Polsce (stwierdzając, że polskie prawo w tym zakresie jest niezgodne z prawem unijnym). W ramach tej procedury KE wezwała Polskę do złożenia wyjaśnień oraz usunięcia uchybienia.

11 września Europejskie Stowarzyszenie Sędziów (EAJ) wydało uchwałę, w której stwierdziło, że z zadowoleniem przyjmuje decyzję KE co do zwrócenia się do Trybunału Sprawiedliwości o nałożenie kar na Polskę z powodu nieprzestrzegania decyzji Trybunału z 14 i 15 lipca br. i zachęca KE do wytrwałości dopóty, dopóki Polska w pełni wdroży decyzje TSUE.

- 9 września 2021 r. TSUE wydał wyrok w zainicjowanej pytaniem prejudycjalnym NSA sprawie C-855/19, *G.* sp. z o.o. przeciwko Dyrektorowi Izby Administracji Skarbowej w Bydgoszczy (zob. „Biuletyn Europejski" 8(91)/2021, s. 9).

- W dniach 11–19 września 2021 r. odbyły się coroczne Europejskie Dni Dziedzictwa (*European Heritage Days*), wspólnej inicjatywy Rady Europy i Unii Europejskiej realizowanej od 1985 r. Jest to największy w Europie projekt społeczno-edukacyjny promujący wartość dziedzictwa kulturowego, odbywający się w każdy II i III weekend września.

- 14 września na pierwszej powakacyjnej sesji w Parlament Europejski przyjął rezolucję, domagając się, by związki jednopłciowe były traktowane we wszystkich państwach członkowskich UE w jednolity sposób. W rezolucji przyjętej 387 głosami do 161, przy 123 wstrzymujących się od głosu, PE podkreślił, że obywatele ci powinni mieć możliwość pełnego korzystania ze swoich praw, w tym prawa do swobodnego przemieszczania się w całej Unii. Rezolucja jest aktem normatywnym o charakterze niewiążącym (tzw. *soft law*).

W tej sesji odbyła się także debata na temat wolności mediów w Polsce. Parlament przyjął rezolucję w sprawie wolności mediów i stanu praworządności w Polsce. Rezolucja dotyka tematów wolności mediów w Polsce oraz nadrzędności prawa UE nad prawem krajowym.Za dokumentem głosowało 502 europosłów, 149 było przeciw, a 36 wstrzymało się od głosu.

Również reporterzy bez Granic (RSF) ogłosili w Polsce „stan wyjątkowy dla wolności prasy". Organizacja opowiada się przeciwko tzw. lex TVN i zakazowi pracy

dziennikarzy na terenach przy granicy z Białorusią.

- 15 września przypada Międzynarodowy Dzień Demokracji (*International Day of Democracy*), ustanowiony przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 8 listopada 2007 r. (rezolucja A/RES/62/7) w rocznicę przyjęcia Powszechnej Deklaracji na rzecz Demokracji.

- 16 września 2021 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok w sprawie *X przeciwko Polsce* (skarga nr 20741/10), dotyczącej dyskryminacji obywatelki polskiej ze względu na orientację seksualną i naruszenie jej prawa do życia rodzinnego (zob. s. 12).

- 20 września 2021 r. TSUE wydał postanowienie w sprawie C-212/21, *Czechy przeciwko Polsce* (ECLI:EU:C:2021:752), w którym „ze względu na niezaprzestanie wydobycia węgla brunatnego w kopalni Turów, Polska zostaje zobowiązana do zapłaty na rzecz Komisji Europejskiej okresowej kary pieniężnej w wysokości 500 tys. euro dziennie". Jest to pierwsza tego rodzaju sankcja unijna nałożona na Polskę i będzie wzrastać z każdym dniem. Kara ma na celu wzmocnienie skuteczności środka tymczasowego, czyli nakazu zaprzestania wydobycia węgla brunatnego (21 maja 2021 r. Trybunał przychylił się do skargi Czech i nakazał Polsce natychmiastowe wstrzymanie wydobycia węgla w kopalni Turów do czasu wydania merytorycznego rozstrzygnięcia, jednak polskie władze nie zastosowały się do tej decyzji). W razie odmowy zapłaty kary suma taka może być potrącana z przeznaczonych dla Polski z budżetu UE funduszy unijnych.

- 21 września przypada Międzynarodowy Dzień Pokoju (*International Day of Peace*), ustanowione przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 7 września 2001 roku (rezolucja A/RES55/282).

- 22 września 2021 r. Grupa Państw Przeciwko Korupcji – *Group of States against Corruption/GRECO* (organ monitorujący antykorupcję Rady Europy z siedzibą w Strasburgu, utworzony w 1999 r.) opublikowała raport w sprawie zapobiegania korupcji wobec parlamentarzystów, sędziów i prokuratorów. Raport zawiera aktualizację krytycznej oceny *GRECO* reform z lat 2016–2018 dotyczących polskiego wymiaru sprawiedliwości (tekst raportu: https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680a3efa8).

- 23 września 2021 r. Komisja Europejska zdecydowała o skierowaniu do

Trybunału Sprawiedliwości UE sprawy przeciwko Polsce w związku z „podważeniem niezależności krajowego organu regulacyjnego ds. telekomunikacji" – Urzędu Komunikacji Elektronicznej (chodzi o przepisy dotyczące powoływania i odwoływania prezesa UKE, w tym odwołania poprzedniego prezesa przed upływem kadencji na podstawie zmienionych w maju 2020 r. w trybie pilnym niektórych przepisów polskiego prawa telekomunikacyjnego).

- 27 września 2021 r. ETPC przedłużył do odwołania wydany w dniu 25 sierpnia środek tymczasowy wobec grupy migrantów przebywających na granicy polsko-białoruskiej w Usnarzu Górnym. Zobowiązał w nim polskie władze do zapewnienia migrantom m.in. żywności, odzieży, wody i opieki medycznej oraz pomocy prawnej. Trybunał wskazał przy tym, że środek ten nie powinien być rozumiany jako wymaganie, aby wpuszczono migrantów na terytorium RP (tekst orzeczenia: https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22003-7134761-9667819%22]}).

- We wrześniu 2021 r. Ministerstwo Sprawiedliwości prowadziło rekrutację do nowoutworzonej Akademii Prawa Unijnego – programu edukacyjnego organizowanego przez Szkołę Wyższą Wymiaru Sprawiedliwości, będącego cyklem seminariów poświęconych zagadnieniom związanym z prawem unijnym, funkcjonowaniem Unii Europejskiej oraz jej przyszłością.

- We wrześniu 2021 r. w Białorusi trwały dalsze represje wobec zwolenników demokratycznej opozycji, domagającej się uczciwych wyborów prezydenckich. Jedna z liderek protestów, muzyk (flecistka i dyrygentka) oraz symbol walki o wolną Białoruś, Marija Kalesnikawa, skazana została na 11 lat pobytu w kolonii karnej. 27 września odznaczono ją w 9 edycji nagrody Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy im. Vaclava Havla (ustanowionej w marcu 2013 r. i przyznawanej corocznie przez za „wyjątkowy wkład w dziedzinie obrony praw człowieka").

W połowie września w pobliżu polskiej granicy odbyły się wspólne manewry ćwiczebne wojskowych sił rosyjskich i białoruskich.

Na pograniczu białoruskim zaczęło dochodzić do zgonów migrantów próbujących nielegalnie przekroczyć granicę z Polską. UE w reakcji na śmierć tych osób przy polskiej granicy wyraziła chęć obecności *Frontexu* (Europejskiej

Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej). 30 września Polskę odwiedziła w tej sprawie unijna komisarz do spraw wewnętrznych, Ylva Johansson.

Komisja Europejska zaproponowała również, aby zawiesić część przepisów umowy o ułatwieniach wizowych UE – Republika Białorusi jako „następstwa dążeń białoruskiego reżimu do destabilizacji UE i jej państw poprzez ułatwianie nieuregulowanej migracji w celach politycznych".

Nowe akty prawne UE

[*) Podane informacje stanowią wybór nowych aktów prawnych UE we wskazanym miesiącu]

- Zalecenie Komisji nr 2021/1433 z dnia 1 września 2021 r. w sprawie oceny zgodności i procedur nadzoru rynku w kontekście zagrożenia związanego z COVID-19 (Dz.Urz. z 2.9.2021 r., L 310, s. 1–6).

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2021/1529 z dnia 15 września 2021 r. ustanawiające Instrument Pomocy Przedakcesyjnej (IPA III) (Dz.Urz. z 20.9.2021 r., L 330, s. 1–26).

- Zalecenie Komisji nr 2021/1534 z dnia 16 września 2021 r. w sprawie zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa dziennikarzom i innym pracownikom sektora mediów oraz wzmocnienia ich pozycji w Unii Europejskiej (Dz.Urz. z 20.9.2021 r., L 331, s. 8–20).

- Zalecenie Rady nr 2021/1712 z dnia 23 września 2021 r. zmieniające zalecenie (UE) 2020/912 w sprawie tymczasowego ograniczenia innych niż niezbędne podróży do UE oraz ewentualnego zniesienia takiego ograniczenia Dz.Urz. z 24.9.2021 r., L 341, s. 1–4).

Orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*

[*)W przypadku wyroków TSUE publikowane fragmenty stanowią wybrane cytaty lub tezy]

Podatki

Wyrok Trybunału (izba) z dnia 16 września 2021 r. w sprawie C-21/20, Balgarska natsionalna televizia przeciwko Direktor na Direktsia „Obzhalvane i danachno-osiguritelna praktika" – Sofia pri Tsentralno upravlenie na NAP

Odesłanie prejudycjalne – Wspólny system podatku od wartości dodanej (VAT) – Dyrektywa 2006/112/WE – Zakres stosowania – Artykuł 2 ust. 1 lit. c) – Odpłatne świadczenie usług – Wyłączenie oferowanych telewidzom audiowizualnych usług medialnych finansowanych z subwencji publicznej i niewiążących się z żadnym wynagrodzeniem ze strony telewidzów – Artykuł 168 – Prawo do odliczenia – Podatnik dokonujący zarówno transakcji podlegających opodatkowaniu, jak i transakcji niewchodzących w zakres stosowania VAT

*) Artykuł 2 ust. 1 lit. c) dyrektywy Rady 2006/112/WE z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej należy interpretować w ten sposób, że działalność krajowego publicznego dostawcy telewizji, polegająca na świadczeniu na rzecz telewidzów audiowizualnych usług medialnych, która jest finansowana przez państwo w drodze subwencji i nie wiąże się z uiszczaniem przez telewidzów żadnych opłat za emisję telewizyjną, nie stanowi odpłatnego świadczenia usług w rozumieniu tego przepisu.

*) Artykuł 168 dyrektywy 2006/112 należy interpretować w ten sposób, że krajowy publiczny dostawca telewizji jest uprawniony do odliczenia podatku od wartości dodanej (VAT) naliczonego z tytułu zakupu towarów i usług wykorzystywanych na potrzeby jego działalności dającej prawo do odliczenia, natomiast nie jest uprawniony do odliczenia VAT naliczonego z tytułu zakupu towarów i usług wykorzystywanych na potrzeby jego działalności niewchodzącej w zakres stosowania VAT. Do państw członkowskich należy ustalenie metod i kryteriów podziału kwot VAT

naliczonego pomiędzy transakcje podlegające opodatkowaniu i transakcje niewchodzące w zakres stosowania VAT, z uwzględnieniem celu i struktury tej dyrektywy oraz z poszanowaniem zasady proporcjonalności.

Wyrok Trybunału (izba) z dnia 30 września 2021 r. w sprawie C-186/20, HYDINA SK s.r.o. przeciwko Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca administracyjna oraz zwalczanie oszustw w dziedzinie podatku od wartości dodanej (VAT) – Rozporządzenie (UE) nr 904/2010 – Artykuły 10–12 – Wymiana informacji – Kontrola podatkowa – Terminy – Zawieszenie kontroli podatkowej w przypadku wymiany informacji – Przekroczenie terminu wyznaczonego na przekazanie informacji – Wpływ na zgodność z prawem zawieszenia kontroli podatkowej

*) Artykuł 10 rozporządzenia Rady (UE) nr 904/2010 z dnia 7 października 2010 r. w sprawie współpracy administracyjnej oraz zwalczania oszustw w dziedzinie podatku od wartości dodanej w związku z motywem 25 tego rozporządzenia należy interpretować w ten sposób, że nie przewiduje on terminów, których przekroczenie może mieć wpływ na zgodność z prawem zawieszenia kontroli podatkowej przewidzianego przez prawo państwa członkowskiego występującego z wnioskiem do czasu przekazania przez wezwane państwo członkowskie informacji wymaganych w ramach mechanizmu współpracy administracyjnej ustanowionego w tym rozporządzeniu.

Wyrok Trybunału (izba) z dnia 30 września 2021 r. w sprawie C-299/20, Icade Promotion SAS, dawniej Icade Promotion Logement SAS, przeciwko Ministère de l'Action et des Comptes publics

Odesłanie prejudycjalne – Podatki – Wspólny system podatku od wartości dodanej (VAT) – Dyrektywa 2006/112/WE – Artykuł 392 – System opodatkowania marży – Zakres stosowania – Dostawy budynków i terenów budowlanych zakupionych w celu odsprzedaży – Podatnik, który nie miał prawa do odliczenia przy nabyciu nieruchomości – Transakcja

podlegająca VAT – Pojęcie „terenów budowlanych”

*) Artykuł 392 dyrektywy Rady 2006/112/WE z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej należy interpretować w ten sposób, że pozwala on na stosowanie systemu opodatkowania marży do transakcji dostawy terenów budowlanych zarówno wtedy, gdy ich nabycie podlegało podatkowi od wartości dodanej (VAT), przy czym podatnik, który je odsprzedał, nie miał prawa do odliczenia tego podatku, jak i wtedy, gdy ich nabycie nie podlegało VAT, podczas gdy cena, za którą podatnik dokonujący odsprzedaży nabył te towary, zawiera kwotę VAT, która została zapłacona na wcześniejszym etapie obrotu przez pierwotnego sprzedawcę. Jednakże poza tą sytuacją przepis ten nie ma zastosowania do transakcji dostawy terenów budowlanych, których pierwotne nabycie nie podlegało VAT, niezależnie od tego, czy znajdowało się ono poza jego zakresem stosowania, czy też było z niego zwolnione.

*) Artykuł 392 dyrektywy 2006/112 należy interpretować w ten sposób, że wyklucza on stosowanie systemu opodatkowania marży do transakcji dostaw terenów budowlanych, jeżeli tereny nabyte jako niezabudowane stały się w okresie od chwili ich nabycia do chwili ich odsprzedaży przez podatnika terenami budowlanymi, ale nie wyklucza on stosowania tego systemu do transakcji dostaw terenów budowlanych, jeżeli w okresie pomiędzy chwilą ich nabycia a chwilą ich odsprzedaży przez podatnika charakter tych terenów uległ zmianie, takiej jak podział na działki lub wykonanie robót budowlanych pozwalających na podłączenie wspomnianych terenów do różnych sieci, takich jak na przykład, sieci gazowej lub sieci energii elektrycznej.

Zabezpieczenie społeczne

Wyrok Trybunału (izba) z dnia 30 września 2021 r. w sprawie C-285/20, K przeciwko Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (Uwv)

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (WE) nr 883/2004 – Artykuł 65 ust. 2 i 5 – Zakres stosowania – Pracownik całkowicie bezrobotny – Świadczenia z tytułu bezrobocia – Pracownik zamieszkujący

i świadczący pracę we właściwym państwie członkowskim – Przeniesienie miejsca zamieszkania do innego państwa członkowskiego – Osoba, która nie świadczyła faktycznie pracy we właściwym państwie członkowskim zanim stała się całkowicie bezrobotna – Osoba przebywająca na zwolnieniu lekarskim z powodu choroby i otrzymująca na tej podstawie zasiłek chorobowy wypłacany przez właściwe państwo członkowskie – Świadczenie pracy – Porównywalne sytuacje prawne

*) Artykuł 65 ust. 2 i 5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, zmienionego rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 465/2012 z dnia 22 maja 2012 r., należy interpretować w ten sposób, że znajduje on zastosowanie do sytuacji, w której zainteresowana osoba, zanim stała się całkowicie bezrobotna, zamieszkiwała w państwie członkowskim innym niż właściwe państwo członkowskie, gdzie nie świadczyła faktycznie pracy, lecz pozostawała na zwolnieniu lekarskim z powodu choroby, przy czym owo państwo członkowskie wypłacało jej z tego tytułu zasiłek chorobowy, z zastrzeżeniem jednakże, że na gruncie prawa krajowego właściwego państwa członkowskiego pobieranie takich świadczeń jest uznawane za równoważne ze świadczeniem pracy.

*) Artykuł 65 ust. 2 i 5 rozporządzenia nr 883/2004, zmienionego rozporządzeniem nr 465/2012, należy interpretować w ten sposób, że powody, przykładowo natury rodzinnej, dla których zainteresowana osoba przeniosła swoje miejsce zamieszkania do państwa członkowskiego innego niż właściwe państwo członkowskie, nie są istotne do celów stosowania tego przepisu.

Orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

[*) Podstawę opracowania not dotyczących orzeczeń ETPC stanowią noty informacyjne MSZ oraz informacje zawarte w bazie HUDOC]

Wyrok (Izba) z dnia 16 września 2021 r. w sprawie *X przeciwko Polsce* (skarga nr 20741/10)

Naruszenie art. 8 EKPC oraz art. 14 EKPC w związku z art. 8 EKPC – prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – zakaz dyskryminacji (ze względu na orientację seksualną) – odebranie przez sąd rodzinny matce opieki nad dziećmi, ograniczenie jej praw rodzicielskich i przekazanie dzieci pod opiekę ojca z powodu związku matki z inną kobietą

Sprawa dotyczyła nieheteronormatywnej kobiety. W 2005 r. na podstawie wyroku w sprawie rozwodowej, bez orzekania o winie, *X* przyznano wykonywanie władzy rodzicielskiej nad czwórką jej małoletnich dzieci, z których najmłodsze miało wtedy 4 lata. Władza rodzicielska ojca została wówczas (zgodnie z ówczesnym stanem prawnym i praktyką orzeczniczą) ograniczona. Orzeczenie to zostało zmienione dwa lata później (w 2007 r.) na wniosek ojca dzieci – Sąd przyznał mu wykonywanie władzy rodzicielskiej nad wszystkimi dziećmi, stwierdzając, że obecna postawa rodzicielska *X* jest nieprawidłowa z uwagi na jej „osobiste problemy i zaangażowanie w związek z inną kobietą". Swoje postanowienie krajowy sąd rodzinny oparł na opinii Rodzinnego ośrodka diagnostyczno-konsultacyjnego (RODK-a, obecnie OZSS), w której wprost napisano, że mimo właściwej postawy rodzicielskiej *X* „dalsze sprawowanie przez matkę opieki nad małoletnimi byłoby możliwe pod warunkiem zdecydowanej korekty jej postaw i wyłączenia jej partnerki z obecności w życiu rodzinnym". Sąd zauważył, że *X* deklaruje silną więź z dziećmi i pragnie nadal sprawować nad nimi opiekę, ale nie chce zrezygnować z relacji ze swoją partnerką. Nowa (heteroseksualna) relacja ojca dzieci nie budziła przy tym zainteresowania sądu. Władza rodzicielska *X* została ograniczona do ogólnego wglądu w wychowanie i wykształcenie dzieci. Następnie *X* złożyła apelację, która została oddalona w 2008 r. Po uprawomocnieniu się wyroku trójka starszych dzieci wyprowadziła się od *X* do domu ojca. Z *X* został jej najmłodszy syn (7-letni wówczas), którego pomimo wyroku matka nie chciała oddać pod

opiekę byłemu mężowi. Tłumaczyła to silną więzią emocjonalną między nią a synem, a także powołała się na fakt, iż dziecko nie wyraża chęci zamieszkania z ojcem. W związku z powyższym sąd wydał postanowienie o przymusowym odebraniu dziecka matce i oddaniu go ojcu. Postanowienie zostało wykonane. Późniejsze próby zmiany orzeczenia podejmowane przez *X* okazały się bezskuteczne.

W skardze do ETPC skarżąca powołała się na art. 8 i 14 EKPC, zarzucając, w szczególności, dyskryminację przez wymiar sprawiedliwości ze względu na orientacją seksualną. Zarzuciła sądom krajowym homofobię i brak obiektywnej oceny stanu faktycznego jej sprawy. Skarżąca powołała się na orzeczenia Trybunału w podobnych przypadkach w sprawach przeciwko Francji i Portugalii.

W 2019 r. swoje stanowiska popierające skargę *X* złożyli: Instytut Psychologii Polskiej Akademii Nauk, Krajowa Izba Radców Prawnych oraz grupa organizacji: Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka (FIDH); ICI (*International Commission of Jurists*); ILGA-Europe (*European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association*); KPH (Kampania Przeciw Homofobii); NELFA (*Network of European LGBTIQ* Families Associations*). Stanowisko krytyczne wobec zarzutów *X* złożyła organizacja Instytut Ordo Iuris.

Trybunał uznał za zasadne zarzuty skarżącej dotyczące naruszenia art. 14 (zakaz dyskryminacji) w związku z art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji. Trybunał zaznaczył, że w całości postępowania krajowego, podczas którego skarżąca walczyła o przywrócenie opieki nad dziećmi, w centrum zainteresowania sądów była jej orientacja seksualna i to, że pozostaje w relacji z kobietą. Było to podnoszone na każdym etapie postępowania sądowego. Sądy faworyzowały ojca, a jego związki heteroseksualne nie były tak szczegółowo prześwietlane jak życie prywatne matki. W tym przypadku homofobiczna postawa sędziów miała, zdaniem ETPC, wpływ na wydawane decyzje. Jak podnosiła skarżąca w skardze, rozwód rodziców sam w sobie to bardzo trudne doświadczenie dla dzieci, a jeżeli do tego dochodzi okoliczność, że matka związała się z kobietą, co jest przedmiotem agresji, wykluczenia i niezrozumienia w społeczności małego miasteczka, sąd powinien wziąć to pod uwagę, orzekając o opiece nad dzieckiem i mając na uwadze jego dobro. Z pewnością okres adaptacji dzieci do

takiej „nietypowej" w danym środowisku sytuacji wymaga współpracy obojga rodziców, tak żeby zminimalizować negatywne konsekwencje rozwodu dla dzieci. Tych okoliczności żaden z sądów krajowych nie wziął pod uwagę, nie zważając na otwarcie homofobiczną postawę ojca i powielając w wyrokach jego pogląd co do tego, że wychowywanie dziecka przez jednopłciową parę stoi samo w sobie w sprzeczności z dobrem i bezpieczeństwem dziecka. Zdaniem Trybunału, zaistniała wobec tego różnica pomiędzy traktowaniem skarżącej a traktowaniem przez sąd każdego innego rodzica, który chce uzyskać pełnię władzy rodzicielskiej nad swoim dzieckiem. Różnica ta wynikała wyłącznie lub w rozstrzygającym stopniu z orientacji seksualnej skarżącej, co sprowadza się do jednoznacznego naruszenia zakazu dyskryminacji ustanowionego w EKPC.

Tym samym Trybunał stwierdził, że naruszono art. 8 i 14 Konwencji. Orzeczenie zapadło po 11 latach od złożenia skargi.

Wyrok (Izba) z dnia 21 września 2021 r. w sprawie *Dareskizb Ltd. przeciwko Armenii* (skarga nr 61737/08)

Naruszenie art. 6 EKPC – prawo do sądu i rzetelnego procesu – naruszenie art. 10 EKPC – wolność wypowiedzi – zasada proporcjonalności – uniemożliwienie wydawnictwu wydawania gazety codziennej w czasie stanu wyjątkowego ogłoszonego po wyborach prezydenckich

Sprawa dotyczyła sytuacji zaistniałej w 2008 r. w Armenii, gdzie przeprowadzono wybory prezydenckie, których wyniki w zakresie swej rzetelności wzbudziły wątpliwości zarówno opozycji, jak i opinii publicznej. W kraju odbyło się wiele protestów, które przerodziły się w zamieszki skutkujące ofiarami śmiertelnymi. 1 marca 2008 r. urzędujący prezydent wprowadził stan wyjątkowy, trwający do 23 marca. W tym czasie wprowadzono także „zakaz publikacji i rozpowszechniania w środkach masowego przekazu oczywiście fałszywych i destabilizujących informacji na temat państwa i jego spraw wewnętrznych, nawoływania do udziału w niedozwolonych (nielegalnych) wydarzeniach oraz publikacji i rozpowszechniania tego rodzaju informacji i nawoływań przy pomocy jakichkolwiek innych środków". Wobec powyższego spółka *Dareskizb Ltd.*,

wydawca gazety codziennej o profilu publicystycznym i politycznym, również nie mogła w okresie od 1 do 23 marca 2008 r. wydawać swego dziennika. Wydawca próbował – bezskutecznie – dochodzić zadośćuczynienia przed sądami armeńskimi.

W skardze do Trybunału spółka podniosła zarzut naruszenia prawa do wolności wyrażania opinii i rozpowszechniania informacji z art. 10 Konwencji o prawach człowieka, a także zarzut naruszenia prawa do rzetelnego procesu z art. 6 ust. 1 Konwencji.

Trybunał zgodził się ze skarżącą spółką wydawniczą i potwierdził naruszenie art. 10 i art. 6 ust. 1 Konwencji. ETPC nie miał żadnych wątpliwości, że działanie armeńskich władz stanowiło ingerencję w prawo do wyrażania opinii i rozpowszechniania informacji zawarte w art. 10 Konwencji. Trybunał musiał więc zważyć, czy ingerencja ta była „przewidziana w ustawie" oraz „niezbędna w demokratycznym społeczeństwie", co warunkowało jej zgodność z art. 10 ust. 2 Konwencji.

Trybunał podkreślił, że demokracja opiera się na wolności wypowiedzi, która ma fundamentalne znaczenie także dla zasady państwa prawa. Trybunał uznał, że zaskarżone ograniczenie może realizować cel „ochrony porządku publicznego", niemniej jednak ani w konstytucji armeńskiej, ani w żadnej innej ustawie krajowej nie przewidziano możliwości wprowadzenia przez prezydenta stanu wyjątkowego i zastosowania tego rodzaju obostrzeń wolności słowa. Trybunał wskazał też, że zakazano publikowania gazety, mimo że zawarte w niej treści nie zawierały przekazów nienawistnych ani nawoływań do przemocy. Zaskarżony zakaz wydaje się być stosowany jedynie z tego powodu, że linia wydawnicza skarżącej spółki była krytyczna względem organów władzy. Wprowadzone ograniczenia były zatem sprzeczne z zasadą proporcjonalności i z samą istotą dziennikarskiego prawa do wolności wypowiedzi.

Trybunał wskazał dalej na brak możliwości odwołania od decyzji o uniemożliwieniu publikacji. Armeńskie sądy administracyjne uznały się za niewłaściwe do rozstrzygania w tym przedmiocie, a sądy powszechne, w tym Trybunał Konstytucyjny, uznały, że skarżąca nie miała zdolności procesowej do podniesienia swych zarzutów przed sądami krajowymi. Skarżącą spółkę pozbawiono zatem dostępu do sądu, aby mogła uzyskać zbadanie swych roszczeń w związku z naruszeniem jej prawa do

wolności wyrażania opinii, co skutkuje również naruszeniem prawa do rzetelnego procesu.

Tym samym Trybunał stwierdził, że naruszono art. 10 i art. 6 ust. 1 Konwencji.